

Západo česká univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Giovanni Sartori, jeho život a výběr z díla

Ludmila Touýková

Západo česká univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztah

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Giovanni Sartori, jeho život a výběr z díla

Ludmila Touýková

Vedoucí práce:

Kubát Michal, Doc. PhDr. Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztah

Fakulta filozofická Západo české univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlazuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené
prameny a literatury.

Plzeň, duben 2013

õ õ õ õ õ õ õ õ õ

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. PhDr. Michalu Kubátovi, Ph.D. za čas, který mi věnoval a jeho podporu při psaní této bakalářské práce.

Obsah

1	Úvod	6
2	Giovanni Sartori.....	7
3	Výběr z oblastí zájmu Giovanni Sartoriho.....	8
3.1	Teorie demokracie	8
3.2	Sartoriho pohled na multikulturalismus.....	11
4	Giovanni Sartori a stranické systémy	12
4.1	Sartoriho minimální definice politické strany.....	13
4.2	Relevance politických stran	14
5	Typologie stranických systémů podle Giovanni Sartoriho.....	15
5.1	Systém jedné strany	16
5.2	Systém hegemonické strany	18
5.3	Systém predominantní strany	19
5.4	Systém dvou stran.....	21
5.5	Umírněný pluralismus.....	22
5.6	Polarizovaný pluralismus	23
5.7	Atomizovaný stranický systém	26
5.8	Shrnutí Sartoriho typologie	27
6	Kritika Sartoriho typologie stranických systémů	27
6.1	Polemika Miroslava Nováka.....	28
6.2	Kritika Petra Fialy a Maxmiliána Strmisky.....	29
6.2.1	Polarizovaný pluralismus	29
6.2.2	Umírněný pluralismus	31
6.2.3	Dvoustranický systém	33
6.2.4	Systém predominantní strany	34
6.3	Kritika Paula Penningse	35
7	Závěr.....	36
8	Seznam použité literatury a pramenů	38
9	Resumé	41

1 Úvod

Giovanni Sartori je celosvětově jednou z nejuznávanějších a nejvlivnějších osobností politické vědy. Jeho bádání se neomezuje pouze na jednu oblast zájmu, ale výrazně zasahuje do mnoha dalších témat, kterými se politologie zabývá. Jeho vliv v oblasti teorie stranických systémů je obecně známý, zabývá se však také teorií demokracie a nespočetnými dalšími tématy. Důvodem, který mne vedl ke zvolení tohoto tématu, je mimo jiné obdiv k této výrazné osobnosti světové politologie.

Tato práce, jak již napovídá její název, má biografický charakter. Cílem mé bakalářské práce proto explicitně není podrobit Sartoriho dílo kritice, ale představit nějaké rozvinutí jeho teorií. Má práce si klade za cíl přiblížit životní dráhu Giovanni Sartoriho, představit jeho pohled na několik různých témat týkajících se politické vědy a ukázat přínos jeho díla především v oblasti stran a stranických systémů.

Životní dráhu Giovanni Sartoriho představuji hned na začátku své bakalářské práce. Nastíjím zde životní události a zkušenosti, které měly vliv na jeho pozdější tvorbu. Jelikož je profesní dráha Giovanni Sartoriho velice rozsáhlá, byl by její podrobný popis, vzhledem k rozsahu má práce, značně obtížný. Představuji proto tedy pouze několik významných momentů Sartoriho profesního života.

V další části své bakalářské práce se věnuji popisu několika témat, kterými se Giovanni Sartori ve své tvorbě zabývá. Představuji zde Sartoriho teorii demokracie, která je jednou z dalších oblastí Sartoriho výzkumu a také jeho pohled na problematiku multikulturalismu.

Stejnou částí mé bakalářské práce je ovšem popis Sartoriho typologie stranických systémů, která je dle mého názoru jeho nejvýznamnějším počinem v oblasti politických věd. Aby však bylo možné vytvořit komplexní pohled na tuto problematiku, uvádím v dalších částech své práce i několik kritických pohledů na Sartoriho teorii stranických systémů jak z českého, tak zahraničního prostředí.

Ve své bakalářské práci poufívám jak českou, tak zahraniční odbornou literaturu týkající se výše zmíněných témat. Stejně informace se pítom snařím získat pítimo z díla G. Sartoriho, pítedevřím pak z díla *Strany a stranické systémy: Schéma pro analýzu*.

2 Giovanni Sartori

Giovanni Sartori je, jak jsem již zmínila, jedním z nejuznávanějších badatelů v politologických vědách 20. století. Narodil se v italské Florencii v roce 1924. Doba, ve které Giovanni Sartori dospíval, mu umožnila na vlastní oči pozorovat fašismus v Itálii, německý nacismus i sovětský komunismus; krom toho mohl také zažít druhou světovou válku i občanskou válku ve Španělsku. Sám Sartori připínává, ře to byly právě jeho vzpomínky na tyto události, které jej později přiměly vnovat svou pozornost a zájem politice, demokracii a jejich fungování v praxi (Collier a Gerring 2009: 331).

Po druhé světové válce v roce 1946 vystudoval sociální vědy na univerzitě ve Florencii, jelikoř na italských univerzitách neexistovaly politické vědy jako studijní obor. Giovanni Sartori později podporoval reformu oboru politických věd, která proběhla roku 1966. To následně znamenalo posun jeho působení k této oblasti. Celá jeho akademická kariéra je velice pestrá a její podrobný popis by byl sám o sobě velice rozsáhlý. Pro představu zmíním tedy jen její část. Giovanni Sartori působil na univerzitě ve Florencii, kde později získal jako děkan fakulty politických věd a dnes se na této univerzitě pyšní titulem emeritního profesora, stejně jako na Kolumbijské univerzitě. Působil také moderní filozofii a logiku na univerzitách ve Stanfordu, Harvardu a Yalu, kde byl ovlivněn zejména Robertem A. Dahlem a Gabrielem Almondem. V roce 1971 stál Giovanni Sartori také u zrodu *Rivista Italiana di Scienza Politica*¹. Mimo jiného je také viceprezidentem *Società Libera*² (Fundación Príncipe de Asturias 2005; Pasquino 2005: 33634).

¹ Rivista Italiana di Scienza Politica je časopis Italské společnosti politologie, což je nezisková organizace zaměřující se na podporu a rozvoj politické vědy v Itálii. Giovanni Sartori byl jejím prezidentem mezi lety 1973 a 1975.

² Società Libera je organizace pro studium a propagaci liberálních idejí ve společnosti

Vzhledem k nepopiratelnému přínosu a významu Sartoriho díla pro politologickou vědu je logické, že je Giovanni Sartori držitelem mnoha ocenění. Za všechny vzpomeňme *American Political Science Association's Outstanding Book Award*, kterou mu vynesla kniha *Parties and Party Systems* z roku 1976 nebo cenu *Prince of Austrias*³, jež mu byla slavnostně udělena roku 2005. Giovanni Sartori je také držitelem několika estných titulů *doctor honoris causa*, jež mu byly přiděleny univerzitami v Janově, Georgetownu, Guadalajaře, Buenos Aires, Comptense a Bukurešti. Mimo jiné je také členem *Academia dei Lincei*⁴ (Fundación Príncipe de Austrias 2005).

3 Výběr z oblastí zájmu Giovanni Sartoriho

3.1 Teorie demokracie

Giovanni Sartori patří k předním představitelům konkurenční teorie demokracie, jejíž základy položil ve svém díle *Kapitalismus, Socialismu a Demokracie* z roku 1942 Joseph A. Schumpeter. Sartoriho prvním významným dílem v této vědecké oblasti byla kniha *Democrazia e definizioni*, jež byla poprvé publikována roku 1957 a následně přeformulována pro vydání v Americe, kde vyšla pod názvem *Democratic Theory*. Stejným Sartoriho dílem zabývajícím se teorií demokracie je však publikace *The Theory of Democracy Revisited*, jež vyšla v 80. letech. Toto dílo je rozděleno do dvou částí, přičemž v první části svého díla se Giovanni Sartori zabývá souasnou diskuzí o teorii demokracie a v následující části rozebírá klasické otázky teorie demokracie (Novák 2006: 24; Pasquino 2005: 34). Giovanni Sartori ve svých úvahách o demokracii navazuje jak na myšlenky Josepha A. Schumpetera o elitní demokracii, tak na myšlenky Roberta A. Dahla spojené s teorií polyarchie⁵; mezi jejich pojetím otázky demokracie však Sartori spatřuje rozdíl. Schumpeter ve své teorii rozpracovává především problematiku skutečného fungování

³ Fundación Príncipe de Austrias je nadací, jejímž hlavním cílem je přispívat k podpoře a prosazování vědeckých, kulturních a humanistických hodnot.

⁴ Academia dei Lincei je nejstarší akademie na světě, byla založena roku 1603, jejímž úkolem je podporovat, koordinovat a šířit vědecké poznatky.

⁵ Giovanni Sartori je však jedním z autorů, kteří považují Dahlem zavedený pojem polyarchie za nadbytečný, jelikož podle jejich názoru, znesnadňuje pochopení podstaty demokracie jako specifického politického uspořádání (Čichová 2006: 174).

demokracie, oproti tomu Dahl svůj zájem soustředil na problém, jak praktickou demokracii podpořit (Sartori 1993: 154).

Jako mnozí jiní, například Giovanni Sartori s vlastní definicí demokracie, kterou definuje jako formu vlády, jejíž cíl je nalézání mechanismů pro delegování moci lidu na stát. Tato forma vlády také zajišťuje stav, kde obsah zákonů a administrativní výkon politické moci jsou odvozeny z vůle lidu. Proto každá tradice demokratického vládnutí předpokládá, ať přímo nebo nepřímo, nějakou formu participace občanů na správě veřejných věcí. Odlišná pojetí demokracie mají společenství, které výkon politické moci je legitimován právem souhlasem veřejnosti, ať se tato veřejnost udržuje vysokým stupněm kontroly nad politickými zastupiteli (Sartori 1993: 9). Pokud ovšem mluvíme o demokracii, nerozlišíme ve svých úvahách mezi označením ideálního stavu a reality. Toto nedostatečné rozlišení mezi ideálem a realitou vede k přílišným očekáváním, která reálná demokracie nenaplní. To je pak podle Sartoriho příčinou špatné povsti demokracie (Sartori 1993: 83).

Ideál je však podle Sartoriho reakcí na nedokonalost reality; je pouze určitou reflexí pofladovaného stavu, který se ovšem s reálným stavem nemůže shodovat. Ideály však nevznikají proto, aby mimnily realitu, ale aby ji zpochybňovaly. Proto Sartori navrhuje vnímat ideály jen jako způsoby, jak dosáhnout určitých cílů, a ne jako samotné cíle, jelikož ideály jsou plně neuskutečnitelné (Sartori 1993: 69-71). Při realizaci ideálu v demokraciích nejde podle Sartoriho o jejich maximalizaci, jelikož zachování ideálu v jeho extrémní podobě vede k tomu, že tento ideál začne působit proti stavu, který vytvořil. V demokraciích jde o optimalizaci ideálu pomocí zprostředkujících struktur, což vede k navození stavu, který z ideálu vychází, není s ním v rozporu a je sociálně únosný. Takovými zprostředkujícími strukturami demokratických ideálů jsou například principy zastupitelské demokracie (Sartori 1993: 73-75).

Jak již bylo výše zmíněno, samotná Sartoriho definice demokracie počítá s aktivní i pasivní formou spoluúčasti občanů na veřejném životě. Přesto se však Sartori obává ideálů, na kterých je vystavěna teorie participativní demokracie. Jelikož

draz, který klade participativní demokracie na rozsáhlou účast občanů v reálném politickém rozhodování, může v konečném důsledku ohrozit demokracie zastupitelské (Joseph 1981: 165).

Giovanni Sartori je velkým příznivcem demokracie a liberalismu. Liberální demokracii, která zahrnuje práva menšin, zastupitelské instituce a vládu v tichý, považuje za jediný realistický a slibný typ politického zřízení v naší době (Reshaur 1988: 428). Přesto jsou jeho názory ve značné míře ovlivněny vírou v existenci elit v každé společnosti. Tyto elity disponují jak ekonomickou, tak politickou mocí, a díky tomu kontrolují všechno ve společnosti. Giovanni Sartori zastává názor, že moderní politické instituce ze své podstaty znemožňují praktické naplnění rovnosti, která je podle Sartoriho pouze teoretickým ideálem demokracie. Skutečným cílem by se tak pro demokracie měla stát především snaha o odsazení vládnoucích elit té nejvyšší kvality, které díky své kvalitě budou společností vládnout dobře. Ve spojení s tímto svým pohledem na demokracii rozděluje Giovanni Sartori vládnoucí elity do dvou základních typů. Prvním typem jsou *altimetrické* (výškové) *elity*, jejichž členové se do pozice elity dostávají díky své pozici v systému. Druhým typem jsou pak elity zásluhové, jejichž členem se stávají lidé podle svých zásluh a dovedností, jak jim název napovídá (Sartori 1993: 143-145). V tom směru vidět jeden z přínosů Giovanni Sartoriho, jelikož on první odlišil kvalitu elit a jejich mocenskou pozici, které byly do této chvíle slučovány (Kopeček 2007: 171).

Skutečnost, že Giovanni Sartori zaměřil svůj zájem na elitní teorii demokracie, bylo pouhou odezvou krize, kterou prožívala liberální demokracie (Joseph 1981: 160). Tato krize liberální demokracie je podle Sartoriho zapříčiněna její nepřehnanou demokratičností, kdy vlastní členové (od skupin až po jednotlivce) mohou formulovat své požadavky na vládu. Tím ovšem dochází k nerovnováze pluralitní demokracie, jelikož vláda není schopna na tento nepřehnaný počet požadavků efektivně a dostatečně rychle reagovat, a také k přetížení systému ve vstupní fázi (Joseph 1981: 160).

Díla Giovanni Sartoriho týkající se teorie demokracie, jsou bezpochyby velice úspěšná a stále aktuální hned z několika důvodů. Kromě faktu, že v Sartoriho dílech

máme možnost do íst se o p edstavách a teoriích demokracie, jak se postupem ásu formovaly a byly revidovány, Giovanni Sartori navíc demokracii i sám analyzuje a hodnotí. Mimo to také za pomoci dostate n silných argument , založených na mnohství odborných znalostí, kritizuje v t-ínu p ísp vk týkajících se problematiky ideálu demokracie (Pasquino 2005: 34).

3.2 Sartoriho pohled na multikulturalismus

Ve své knize *Pluralismus, multikulturalismus a p íst hovalci*, p íná-í Giovanni Sartori jeden z mnoha pohled , jimiž m ěme nahlířet na multikulturalismus. Sartori se v tomto díle velmi ost e staví proti ospravedl ování multikulturalismu z pozic jakési kolektivní spokojenosti, í kolektivního dobra. Hlavní v cí, kterou zde Sartori podrobuje kritice, je samotný zp sob, s jakým je p ístupováno k vymezení multikulturalismu (Sartori 2005a: 39).

Domnívá se, ě je rozdíl mezi tím, zda chápeme multikulturalismus jako faktický stav, nebo k n mu p ístupujeme jako k hodnot . Pokud nahlíříme na multikulturalismus jako na faktický stav a chápeme jej jako existenci rozmanitých kultur, pak takto chápaný multikulturalismus nijak nekoliduje s pluralitní koncepcí sv ta. Ov-ém chápeme-li multikulturalismus jako hodnotu, coř prosazují zastánci práv za realizaci skupinových zvlá-tností, dostaneme se d íve í pozd ji do problematické situace, kdy se multikulturalismus dostane do kolize s pluralismem. Sartori se domnívá, ě pluralismus usiluje o mezikulturní smír, zatímco multikulturalismus podn cuje mezi jednotlivými kulturami nevrařivost (Sartori 2005a: 75).

Sartori zde tedy p edstavuje dv pojetí multikulturalismu, p í emř první do jisté míry uznává práva jednotlivých men-ín na odli-nost, ale v jistých oblastech řivota se p íklání k asimilaci t chto men-ínových skupin ve spole nosti. Druhé pojetí pak zcela vyzdvihuje rozmanitost spole nosti, p íklání se k její co nejv t-í diverzifikaci a zcela odmítá jakoukoli asimilaci minorit (Sartori 2005a: 39-40).

4 Giovanni Sartori a stranické systémy

Giovanni Sartori je v dnešní době jedním z nejuznávanějších světových politologů. Do široké oblasti jeho zájmu se řadí také politické strany a stranické systémy. Roku 1976 vydal knihu pod názvem *Parties and party system. A frameworks for analysis*. Tato kniha měla na politologické prostředí velice zásadní dopad. Giovanni Sartori zde představuje novou typologii stranických systémů, která se stala jednou z nejuznávanějších v této oblasti politologické vědy. Jak bylo avizováno již výše, cílem této části naší práce je představit základní rysy sartoriovské typologie stranických systémů.

Jestliže se však v dalších částech práce chceme zabývat Sartoriho typologií stranických systémů, měli bychom v první řadě objasnit, jak Giovanni Sartori stranický systém definuje. Štranický systém je přesnějším *systémem interakcí* vyplývajícím z *mezistranické* soustavy. To znamená, že systém, o kterém hovoříme, souvisí se vzájemným vztahem stran a zároveň s tím, jak je každá strana funkcí (v matematickém slova smyslu) stran ostatních; zkrátka reaguje soustavně nebo jinak na ostatní strany (Sartori 2005b: 55).

Jak je z této definice patrné, Giovanni Sartori při svém uvažování o stranických systémech klade v první řadě důraz na dynamiku vztahů mezi politickými stranami než na strany samotné. To je důvod, proč ve své práci rozlišuje formát stranického systému, neboli počet relevantních politických stran v systému a mechanismus stranického systému; tedy princip, pod kterým systém funguje (Sartori 2005b: 133-134). Při něm klade v první řadě důraz právě na mechanismus.

Abychom se v dalších částech mé práce mohli zabývat Sartoriho typologií stranických systémů, je nezbytné si definovat pojem politické strany jakožto základní jednotky stranických systémů, a tím tak vyložit Sartoriho přístup k početnímu kritériu při rozlišování stranických systémů. Je totiž velice důležité uvědomit si, že povahu stranického systému neurují všechny politické strany, které se po volbách dostanou do parlamentu, ale jen ty, které z nich. Při posuzování početního kritéria musíme tedy zohlednit i relevanci nebo irelevanci jednotlivých stran.

4.1 Sartoriho minimální definice politické strany

Základním pojmem pro problematiku stranických systémů je právě termín *špolitická strana*. Dříve než se tedy pustíme do samotného zkoumání stranických systémů, měli bychom vedit, jak tento pojem definovat.

Pojem politická strana se velice často používá jak v politologické vědě, tak v běžné veřejné realitě. Pro běžné uživatele je tento pojem relativně srozumitelný, avšak v politologii je jeho vymezení značně problematické. Přitom definovat v politologii termín politická strana je velice důležitá hlavně z hlediska jeho dalšího zkoumání. Navíc pro politologii jako vědní disciplínu je velice traumatizující neschopnost definovat a postihnout všechny důležité aspekty jednoho ze svých nejstěžejších pojmů. Proto se stále noví a noví autoři snaží politickou stranu definovat dostatečně obecně a dosáhnout tak jisté absolutní platnosti oné definice, která by byla schopná dostatečně obsáhle postihnout celý složitý pojem politické strany, a současně byla platná ve všech situacích bez jakéhokoli časového nebo geografického omezení. (Fiala - Strmiska 1998: 14628). S ohledem na to, jak se význam a obsah pojmu politická strana mění nejen časově, ale i geograficky, je vytvoření takovéto definice obzvláště složité.

Problém s vytvořením takovéto obecné definice může vyéit *šminimální definice*. Tedy definice, která má za úkol pouze určit nějaký pojem, ale neklade si žádné vysvětlovací ambice. Definice může být označována jako minimální, pokud jsou z ní vypuštěny všechny charakteristiky, které nejsou stěžejní pro identifikaci daného pojmu (Sartori 2005b: 70). Lze tedy říci, že minimální definice zahrnuje pouze nezbytné, ale zároveň plně dostačující atributy popisovaného jevu (Collier a Gerring 2009: 5).

Při stanovení své minimální definice pojmu politická strana vychází Giovanni Sartori z rozboru několika předchozích pokusů o minimální definice publikované Lasswellem a Kaplanem, Riggsem a Jandou. Všechny výše zmíněné definice však mají podle Sartoriho slabá místa. Navrhuje tedy vlastní minimální definici politické strany. Politická strana je podle Sartoriho šjakákoli politická skupina, která se představuje ve volbách a je schopna prostřednictvím voleb umístit kandidáty do

ve stejných úadích (Sartori 2005b: 74). Práv kritérium voleb je podle Sartoriho minimální definicí politické strany to, co nám spolehliv pomůže odlišit od sebe politické strany a zájmové skupiny. Zájmové skupiny o realizaci svých cíl pomocí voleb neusilují, politické strany naopak ano (Kopeček 2005: 11).

Tento Sartoriho přístup k definování politické strany je sice velice populární, jelikož je dostatečně obecný, a vyhovává opravdu minimální počet charakteristických znaků (Kopeček 2005: 11). Avšak ze stejného důvodu je i mnohými autory kritizován. V českém akademickém prostředí se proti minimální definici politických stran staví například Petr Fiala a Maxmilián Štrmiska, kteří se domnívají, že takováto minimální definice nemůže poskytnout dostatečnou charakteristiku, nebo se snad stát obecnou definicí politické strany. Minimální definice politické strany by měla podle těchto autorů sloužit pouze jako pomocný nástroj k určení si společných znaků všech politických subjektů, které označujeme jako politické strany (Fiala a Štrmiska 1998: 29630).

4.2 Relevance politických stran

Jak jsem nastínila již výše, pokud posuzujeme povahu stranických systémů, musíme zohlednit jak počet politických stran, které se v systému pohybují, tak jejich relevanci. Není totiž pravdou, že každá politická strana, by se po volbách dostane do parlamentu, má ve stranickém systému stejnou sílu.

Pokud mluvíme o síle politické strany, máme v úmyslu na mysli její volební sílu. Avšak pohybujeme-li se ve vícestranickém politickém systému, musíme brát ohled i na koalici potenciál jednotlivých politických stran. Tedy na to, jestli je daná politická strana vhodným a potenciálním partnerem pro vytvoření koalice v ústavě. V tomto ohledu nezáleží na velikosti politické strany, jelikož i malá politická strana může disponovat koaličním potenciálem; naproti tomu relativně velká strana může takový potenciál zcela postrádat (Sartori 2005b: 126-127).

Z tohoto důvodu je nutné vytvořit pravidla, podle kterých bychom následně rozhodnout, zda je politická strana ve vícestranickém prostředí relevantní. Giovanni Sartori uvádí dvě takováto pravidla.

Podle prvního pravidla je možné označit stranu jako irelevantní, pokud je po určité dobu v systému nadbytečná a nepotřebná pro tvorbu koalic v t-íně. Naproti tomu je relevantní stranou každá strana, která po určité době alespoň jednu vládní v t-íně určí. Musíme si ovšem uvědomit jedno úskalí tohoto pravidla. Vztahuje se totiž jen na politické strany, které se orientují na vládu a navíc jsou i ideologicky přijatelné pro potenciální koalicní partnery. Což znamená, že politické strany, které se v systému nacházejí v permanentní opozici, například antisystémové strany, mohou být opomenuty. Bylo by však zavádějící tyto politické strany nepočítat. Právě z tohoto důvodu vychází Giovanni Sartori s druhým pravidlem, které je založeno na síle zastrahování, kterou může politická strana disponovat; tedy na výdrazském potenciálu. Relevantní politickou stranou je v systému totiž i strana, jejíž existence nebo objevení ovlivní taktiku stranické soutěže (Sartori 2005b: 127-128).

Pokud bychom tedy mohli shrnout Sartoriho myšlenky - politická strana je irelevantní, pokud se nevyznačuje koalicí, ani výdrazským potenciálem. S takovou politickou stranou tedy nemusíme při posuzování stranického uspořádání počítat.

5 Typologie stranických systémů podle Giovanniho Sartoriho

Pokud jsme si tedy vysvětlili, jak Giovanni Sartori vnímá pojem politické strany a jaké politické strany jsou pro něj relevantní při posuzování stranického systému, můžeme se dále zabývat typologií stranických systémů, kterou navrhl. Nechtějí se ovšem pustíme do vlastního popisu Sartoriho typologie, můžeme bychom objasnit, díky čemu se liší od předchozích rozdílů stranických systémů.

Do doby než Giovanni Sartori navrhl typologii stranických systémů, ve které bere ohled nejen na počet relevantních politických stran, ale i na jejich ideologii, jsme se mohli setkat s několika kategorizacemi stranických systémů, ježliž zohledňovaly pouze početní kritérium. Početní kritérium nám ovšem odhalí jen formát stranického systému. Avšak mechanismus stranického systému, který považuje Giovanni Sartori za důležité, nám odhalí právě ono druhé kritérium ideologické vzdálenosti. Ideologická vzdálenost (polarizace) může v praxi nabývat dvě různé podoby

v závislosti na tom, zda se pohybujeme v pluralitních nebo monokratických stranických systémech. V pluralitních systémech je to polarizace, v monokratických systémech (kde bez svobodné soutěže nemůže kritérium ideologie dosáhnout podoby polarizace) zase ideologická intenzita politických stran (Novák 2011: 548).

Kromě toho relevantních stran v systému a jejich ideologické vzdálenosti, klasifikuje Giovanni Sartori stranické systémy také z hlediska jejich polarit. Což znamená, že rozděluje stranické systémy na bipolární, v nichž jsou strany rozděleny do dvou ideologických pólů; a systémy multipolární, tedy takové, jejichž strany se organizují kolem více pólů (Kubát 2007: 243).

Na základě všech výše uvedených bodů představil Giovanni Sartori svou typologii stranických systémů, přičemž navrhl rozdělit stranické systémy do sedmi typů. Pro snadnější orientaci je možné těchto sedm typů rozdělit do dvou kategorií - podle soutěživosti nebo nesoutěživosti daného stranického systému. Nesoutěživé stranické systémy se vyznačují tím, že nehledě na právní předpisy v praxi není umožněna ve volbách jakákoli konkurence. U soutěživých stranických systémů je tomu právě naopak.

5.1 Systém jedné strany

Hned na začátku tohoto popisu bych se ráda zaměřila nad zvláštností názvu daného systému. Logicky vzato, pokud jsme výše definovali stranický systém jako systém interakcí mezi politickými stranami, není možné, aby jedna jediná politická strana takový stranický systém vytvořila. Stejným logickým rozparem se zabývá i Giovanni Sartori, který se proti používání tohoto názvu vymezuje.

Podstata problému tkví v tom, že jediná politická strana nemůže vytvořit systém stran, ale každá politická strana může být jako systém vnímána. Nesmíme ovšem takto vyjádřený rozdíl zmatkovat. Zamínil bychom tak dvě úrovně analýzy; tu, kde je jednotkou analýzy systém, s touto, kde je jednotkou strana. Podle Sartoriho je vhodným názvem pro takový systém termín systém státostrany. Je přesnější používat termín státostrana, jelikož pokud v systému existuje jediná strana, má tendenci identifikovat se se státem a vytvořit unitaristický systém. Právě proto je tento

termín používán často pro komunistické, nacistické a jiné podobné státy. Z tohoto důvodu tvrdí Sartori, že jednostranické systémy neexistují, jelikož v těchto případech odkazujeme ke státnímu systému (Sartori 2005b: 55-59). A se však přikloníme k jakémukoli z těchto názvů, celková charakteristika daného systému zůstává neměnná.

Stranický systém jedné strany branný v původním slova smyslu, je systémem, kde existuje a může existovat jen jedna politická strana, která znemožňuje existenci jakéhokoli druhu stranického pluralismu (Sartori 2005b: 224). Z toho můžeme odvodit, že systém jedné strany je jedním z druhů nesoutěživého stranického systému. Je však nutno říci, že i taková politická strana potřebuje zdroj své legitimacy. Jelikož si totiž v systému nárokuje svou výlučnost, potřebuje dokázat svou potěbnost a uplatnění. Z tohoto důvodu systémy jedné strany pro svou existenci potřebují v údytí politizovanou společnost (Sartori 2005b: 53). Pro jednostranická politická zřízení je naprosto charakteristická snaha vést postupovat, být netolerantní a utlačující. Avšak liší se podle toho, do jaké míry tyto represe nebo donucovací kontrolu proti společnosti uplatní. Právě podle těchto odlišností rozlišuje Giovanni Sartori tři typy jediných stran na jednostranický totalitní, jednostranický autoritářský a jednostranický pragmatický systém (Novák 1997: 68).

Jednostranický totalitní systém je charakteristický svou silnou ideologií. Totalitní politická strana je v systému velmi silná a vynáší se svou snahou o totální kontrolu, proniknutí a politizaci společnosti. Tento systém se snaží zničit jakoukoli autonomii a naprosto proniknout i do soukromé sféry občanů, kteří v něm žijí (Sartori 2005b: 225-229).

Jednostranický autoritářský systém naopak zpravidla postrádá tak silnou ideologii. Navíc jeho kontrolní systém nemá moc a ani nechce proniknout do všech aspektů společnosti. Tyto systémy jsou charakterizovány svým exkluzionarismem, tedy tím, že omezují aktivitu poražené politické strany. Jedním z úkvních exkluzionaristického systému je tedy sice to, že se v rámci skupin drhí mimo

politickou sféru, ale na rozdíl od totalitního systému, je jim umožněna existence (Sartori 2005b: 2296230).

Posledním typem jednostranického stranického systému je systém pragmatické strany. Pragmatická strana je z hlediska míry ideologické intenzity na konci pomyslné škály. Pokud je tedy totalitarismus charakterizován silnou ideologií své strany, autoritarismus zase níže mírou této ideologie, pak je pragmatický systém jedné strany charakterizovat tím, že se ideologická mentalita této politické strany nemění v mentalitu pragmatickou. Ideologie je pro takovou stranu tedy buď naprosto irelevantní, nebo je její relevancí velmi nízká. Jelikož se navíc nejedná o stranu, která se zaměřuje na vytvoření nového stavu lidstva, není tolik mobilizační a nátlaková směrem ke společnosti. Taková strana se spokojuje s kontrolou ostatních struktur společnosti, ale není jí ani nediskriminuje je jako předtím dva typy (Sartori 2005b: 2256231).

5.2 Systém hegemonické strany

Systém hegemonické strany je jeden ze stranických systémů, který se vyskytuje v nealternativních systémech. Tento pojem popírá Giovanni Sartori poprvé od Wiatra, který jej vytvořil pro Polsko. Systém hegemonické strany může být lehce zaměňován se stranickým systémem jedné strany, jak byl popsán výše. Mezi těmito systémy existuje ale několik podstatných rozdílů, které je od sebe odlišují.

Systém hegemonické strany je charakteristický tím, že povoluje existenci jiných politických stran, které se mohou dokonce vyskytovat i v parlamentu. Hegemonická strana však v systému nedovoluje formální ani fakticky soutěžit o moc. Proto jsou ostatní politické strany chápány jako druhořadé, jelikož jim není umožněno soutěžit o moc s hegemonickou stranou za stejných podmínek a na tomtéž základě. V takovém systému tedy nemůže a ani nedochází k alternaci politické moci, a hegemonická strana si ji ponechá i v případě, že by jí jinak nebyla ve společnosti oblíbená. Ostatní politické strany se tedy v daném systému stávají jakousi Potemkinovou vesnicí s jasným úelem - vyvolat zdání o demokratickosti systému (Sartori 2005b: 2356236). Systém hegemonické strany sice tedy na venek může působit jako soutěživý, ale nikdy tak nebude fungovat reálně.

Stejně tak jako se systém jedné strany v přísném slova smyslu rozděluje podle své ideologické intenzity na další podtypy, můžeme podle stejného kritéria rozdělit i systém hegemонické strany. Z logiky věci nemůže existovat totalitní hegemонická strana, což ale nevylučuje existenci více nebo méně autoritativních variant hegemонické strany. Za tohoto předpokladu rozděluje Giovanni Sartori mezi ideologickou a pragmatickou hegemонickou stranou (Sartori 2005b: 236).

Ideologická hegemонická strana z ostatních politických stran v systému není opravdu strany satelitní. Tyto stranám jsou sice dány administrativní, parlamentní a vládní pozice, ale nejsou plnoprávními ústředními. Navíc jejich podřízený vztah k hegemонické straně intenzivně ovlivňuje jejich možnosti nezávislého chování. Tyto typy stran odpovídala lidově demokratická politická zřízení východní a střední Evropy. Avšak i v tom nejlepší případě, které představovalo Polsko, tento systém pouze simuloval pluralismus neboli stranický trh (Sartori 2005b: 236-237).

Pragmatická hegemонická strana se od ideologické hegemонické strany odlišuje, jak bylo výše zmíněno, svou ideologickou intenzitou. Najít v praxi příklady ideologické hegemонické strany je vcelku jednoduché, u pragmatického typu hegemонické strany je to naopak velice složité. Giovanni Sartori demonstruje existenci tohoto druhu hegemонické strany na příkladu Mexika v letech 1958 - 1973. Přitom konstatuje, že příklad Mexika je zcela ojedinělý (Sartori 2005b: 238).

5.3 Systém predominantní strany

Stranický systém predominantní strany může být často spojován nebo zaměňován se systémem dominantní strany. Je proto nezbytné říci, že tyto dva systémy (pokud lze systém s dominantní stranou systémem nazývat) mají mezi sebou propastné rozdíly a neměly by být zaměňovány.

O systémech dominantních stran mluví mnoho autorů. Vzpomeňme za všechny, například Duvergera nebo Almonda. Obecně se však dá tvrdit, že politická strana je v daném systému dominantní, pokud je silnější, a předstihuje všechny ostatní politické strany v systému. Dominantní politická strana je v daném systému po určité období v této politickou stranou nejen všechny ostatní, což ovšem neznamená, že musí vždy

získat v parlamentu nadpoloviční počet křesel, navíc takovou stranu považuje za dominantní i ve většině (Kubát 2007: 2366237). To, v čem se tedy liší dominantní strana od predominantní strany, je počet získaných křesel v parlamentu (Novák 1997: 66667).

Jelikož jsme si objasnili rozdíly mezi dominantní a predominantní stranou, můžeme se dále vnovat jejímu popisu. Pokud máme definovat systém predominantní strany, je nutno zdůraznit, že patří do pluralistických stranických systémů. Na rozdíl od předchozích dvou stranických systémů, které jsou popsány výše, se tedy přesouváme od nealternativních systémů k systémům soutěživým. Ostatní politické strany v tomto systému mohou nejen legálně existovat, ale existují i jako legitimní soupeři predominantní strany, jsou na ní zcela nezávislé a mají možnost projevat nesouhlasné názory s predominantní stranou. Tento systém je tedy vlastně systémem více než jedné politické strany, v němž ovšem nedochází k alternaci moci; tato alternace však není vyloučena. Predominantní strana se v systému může opakovaně získávat absolutní většinu v parlamentu. Tato volební vítězství jsou ovšem autentická a nedochází zde k zastrahování ostatních politických subjektů nebo k manipulaci voleb (Sartori 2005b: 2116212, 216). Z toho nám vyplývá, že pokud predominantní strana ztratí v systému volební podporu voličů, nic nebrání tomu, aby se stala touto predominantní stranou. Pokud však dojde k tomu, že predominantní strana ztratí volební podporu voličů, buď se provede stav zase obnoví, nebo dojde k celkové změně podstaty systému a daný systém přestane být systémem predominantní strany (Sartori 2005b: 212).

Tato definice systému predominantní strany má však dvě slabá místa. Jedním z nich je tvrzení, že predominantní strana musí vždy v systému získat absolutní většinu. Toto tvrzení ovšem funguje jen u systémů, kde ústavní vláda funguje na základě principu absolutní většiny. Giovanni Sartori však uvádí i příklady zemí, kdy jsou ústavní konvence jiné a mohou zde fungovat dlouhodobě i jednostranné menšinové vlády. Proto rozlišuje Sartori toto kritérium absolutní většiny o zemích, které se řídí principem menšiny než absolutní většiny. Právě v takových případech lze práh snížit na hranici, při níž menšinové jednostranné vlády zůstávají stálou a efektivní

praxí. Druhým nedostatkem této definice je otázka, po jak dlouhou dobu musí v systému predominantní strana fungovat, aby tak mohl daný systém být charakterizován. Giovanni Sartori na tuto otázku odpovídá velice stručně a jasně. Podle něj stačí právě ty i volební období, po kterých se v systému vyskytuje predominantní politická strana, k tomu, aby mohl být celý stranický systém charakterizován jako systém predominantní strany (Sartori 2005b: 212-213).

5.4 Systém dvou stran

Dvoustranický systém je jedním z obecně nejznámějších stranických systémů. Pokud o něm ovšem hovoříme, často nás tento název může svádět k domněnce, že v tomto stranickém systému existují jen a pouze dvě politické strany a žádné další. Je však důležité uvědomit si, že dvoustranický systém, oproti svému názvu, není charakteristický existencí jen dvou politických stran. V tomto systému je důležité, že se právě dvě politické strany, které jsou téměř stejně silné, střídají u moci.

Dvoustranický formát daného stranického systému nijak nebrání existenci těchto politické strany, která však neohrožuje danou schopnost jedné ze dvou stejně silných politických stran, a to vládnout samostatně. Pro systém dvou stran je hlavním charakteristickým znakem to, že jedna z hlavních politických stran v systému vládne sama. Systém dvou stran však vyžaduje, aby mezi těmito hlavními politickými stranami docházelo k alternaci moci. Pokud by totiž neustále vládla pouze jedna strana, dostali bychom se od dvoustranického systému k systému predominantní strany (Sartori 2005b: 200).

Abychom mohli posoudit, v jakých zemích funguje systém dvou stran, navrhuje Giovanni Sartori několik základních podmínek, podle kterých dvoustranické systémy fungují. Za prvé jsou vždy dvě politické strany v situaci, kdy mohou soupeřit o absolutní většinu křesel. Dále je vždy nutné, aby jedna z těchto politických stran uspěla a skutečně získala onu parlamentní většinu. Za tímto si tato politická strana přejde vládnout sama; a na konec je nutné, aby zůstala zachována možnost alternace moci (Sartori 2005b: 202).

To, že v systému existují dvě politické strany s téměř stejnou silou, však nemůžeme pokládat za zcela přirozené. Dvoustranického systému je dosahováno určitou taktikou stranické soutěže. Pokud takto popsaný dvoustranický model má fungovat, předpokládá se, že politické strany budou v daném systému soutěžit dost ediv a tlumit –t pení. Tyto dvě hlavní politické strany musí v systému působit jako sjednocující prvek pro co nejvíce zájmů, požadavků a skupin. Pokud tyto dvě strany takto působí, udržují si v systému pozici, kdy spolu mohou soupeřit o absolutní parlamentní většinu pouze mezi sebou. Dalo by se říci, že dvoustranický systém funguje tím lépe, čím menší je v něm rozpětí názorů. Naopak čím větší je v systému ideologická vzdálenost, tím více se dvoustranický systém stává dysfunkčním. Pokud se totiž zvyšuje ideologická vzdálenost v systému, dá se předpokládat, že se etablojí nové politické strany a stranický systém se tak změní (Sartori 2005b: 2066208).

5.5 Umírněný pluralismus

Stranický systém umírněného a omezeného pluralismu je jakýmsi mezistupněm mezi dvoustranickými systémy a systémy polarizovaného pluralismu. Podle Sartoriho je pro takový systém charakteristická existence tří až pěti relevantních politických stran v systému a z tohoto důvodu je daný systém označován jako omezený (Sartori 2005b: 185). Giovanni Sartori vztahuje definici umírněného pluralismu ve své typologii hlavně k rozdílům, které vykazuje oproti znakům bipartismu nebo právě polarizovaného pluralismu.

Pokud se tedy zamíříme na srovnání umírněného pluralismu a dvoustranického systému, zjistíme, že hlavním rozdílem mezi těmito dvěma stranickými systémy je existence koaličních vlád (Sartori 2005b: 190). Jak bylo uvedeno výše, koaliční vlády se ve dvoustranických systémech nevyskytují, jelikož nejsou potřebné. Obecně vzato v systémech dvou stran vždy jedna z hlavních politických stran dosáhne absolutní parlamentní většiny. Taková strana tedy může a chce vládnout sama. V systému umírněného pluralismu existuje tří až pět relevantních stran, však obecně vzato žádná z nich absolutní parlamentní většinu nedosahuje. Z tohoto důvodu jsou v takovém systému tvořeny vládní koalice, kde se politické strany o moc dělají. Jak tedy můžeme vidět, u umírněného pluralismu nejde pouze o alternaci vlád jako u dvoustranických

system, ale o alternaci koalicí vlád. I přes to Sartori připouští, že v systému umírněného pluralismu mohou fungovat i menšinové vlády. Zároveň ale dodává, že jsou vlády důsledkem, například nepřítomnosti výpočtu, existence skrytých koalic nebo dočasných vlád. V dalších ohledech však systém umírněného pluralismu připomíná dvoustranický systém. Jak uvádí Giovanni Sartori, stejná zůstává v umírněném pluralismu hlavní bipolární struktura systému. Jediný rozdíl nalezneme v tom, že místo dvou politických stran zde fungují bipolární skupiny alternativních koalic. A když se však jedná o bipolární systém, není zde vyloučena existence relevantní středové formace. Součástí však v tomto systému zůstává dostatek jako u dvoustranického systému a mechanismus systému umírněného pluralismu tedy poád vede k umírněné politice (Sartori 2005b: 190-191).

Při porovnávání umírněného pluralismu a dvoustranického systému jsme tedy narazili pouze na jeden zásadní charakteristický prvek daného systému. Více však odhalíme, pokud porovnáme umírněný pluralismus a pluralismus polarizovaný, který budeme celkově popisovat až dále. Obecně se ovšem dá říct, že z tohoto srovnání plynou dvě zásadní věci. Na rozdíl od polarizovaného pluralismu neexistuje v systému umírněného pluralismu žádná relevantní antisystémová opozice. Věchny existující politické strany tedy přijímají legitimitu politického systému, řídí se jeho pravidly a jsou zaměřeny na to, aby se mohly podílet na politické moci jako jedna ze součástí některé z vládních koalic. Druhý charakteristický rys plynoucí z tohoto srovnání je neexistence bilaterální opozice, což znamená, že věchny nevládní politické strany se mohou spojit jako jednotná opozice, ať už nalevo nebo napravo. To znamená, že opozice v systému umírněného pluralismu má unilaterální charakter (Sartori 2005b: 191-192).

5.6 Polarizovaný pluralismus

Systém polarizovaného pluralismu je asi jednou z nejzajímavějších částí Sartoriho typologie stranických systémů. Při další charakterizaci tohoto modelu, si také můžeme povšimnout, že zde klade Giovanni Sartori v třetí řadě na kritérium ideologické vzdálenosti mezi politickými stranami v systému než u předchozích typů stranických systémů.

Co se týká po etního kritéria p i definování tohoto systému, po et politických stran v systému polarizovaného pluralismu se pohybuje od spodní hranice, která je mezi p ti a –esti politickými stranami afl k horní hranici, kterou je asi osm politických stran. Práv proto, fle se v daném systému pohybuje takovýto po et politických stran, spojuje Sartori polarizovaný pluralismus s formátem extrémního pluralismu (Sartori 2005b: 136). Jak jsme si jifl nastínili vý–e, mezi tyto politické strany po ítáme pouze relevantní strany. Propojením polarizovaného pluralismu s formátem extrémního pluralismu nám vyvstane n kolik charakteristických rys daného systému. Podle Sartoriho je t chto charakteristických rys , které nám umoflní tento stranický systém odli–it od jiných, osm.

Prvním charakteristickým prvkem systému polarizovaného pluralismu je p ítomnost antisystémových politických stran v opozici. Antisystémové strany se od sebe vzájemn li–í, mohou proti systému pouze protestovat, nebo jej zcela odmítat. Obecn se ov–em dá íct, fle antisystémová strana je taková, která zpochyb uje legitimitu reffimu a podkopává jeho základy. Antisystémové politické strany reprezentují v systému cizí ideologii a dosavadní politické z ízení je tedy konfrontováno s maximální ideologickou vzdáleností. Z toho plyne, fle takovéto politické strany necht jí zm nit pouze vládu, ale i celý systém (Sartori 2005b: 137ó 138).

Kdyfl jsme vý–e definovali systém umírn ného pluralismu, byla jedním z jeho znak existence unilaterální opozice. V systému polarizovaného pluralismu existují v–ak opozice dvoustranné (bilaterální). To znamená, fle se v systému nacházejí dv opozice, které nemohou spojit své síly a navzájem se vylou ují. Tyto dv opozí ní skupiny mají blífle spí– k vládnoucím stranám nefl k sob navzájem (Sartori 2005b: 138).

T etím charakteristickým znakem polarizovaného pluralismu je existence st edové politické strany nebo skupiny stran. Z toho plyne, fle interakce v daném systému nejsou bipolární, ale p inejmen–ím trojúhelníkovité. Mechanismus systému polarizovaného pluralismu je tedy multipolární, jelikofl konkuren ní mechanismy jsou

v něm závislé na stedu, politici emfl politické strany stedu mají v systému vyrovnávací a media ní funkci (Sartori 2005b: 139-140).

Jak je patrné již z názvu tohoto systému, dalším charakteristickým znakem je jeho vysoká polarizace. Existuje celá řada důvodů, proč je v systému polarizovaného pluralismu polarizace tak vysoká. Pramení to z již výše zmíněných znaků tohoto systému. Konkrétní například z existence antisystémových stran nebo z existence bilaterální opozice v tomto systému (Sartori 2005b: 140). Právě z těchto důvodů existuje v systému polarizovaného pluralismu velká ideologická vzdálenost mezi politickými stranami, které se v něm vyskytují. Díky tomu můžeme soudit, že se v daném systému bude velice těžké hledat jakýkoli konsenzus. Navíc díky existenci politických stran, které se systematicky snaží zpochybnit legitimitu politického systému, může být takovýto systém nestabilní.

Pátou charakteristikou polarizovaného pluralismu je podle Sartoriho převládání odstředivých sklonů nad dostředivými, což je do jisté míry způsobeno právě existencí stédových stran v takovém systému. Existence stédových stran totiž podle Sartoriho vede přímo k odstředivým silám v politickém systému, díky kterým je pak pro systém charakteristická nemírná a extrémistická politika. V těchto systémech se také projevuje trend ztráty hlasů politického stedu ve prospěch jednoho nebo obou extrémních táborů (Sartori 2005b: 139, 141).

Jak jsme již výše zmínili, Sartori klade při definování tohoto systému velký důraz právě na ideologické kritérium, což se projevuje i v charakterizování tohoto prvku daného systému. Tím je ideologické rozstrukturování systému polarizovaného pluralismu. Ideologii v tomto systému musíme chápat jako určitý způsob mentality, vnímání a nazírání na politické problémy. Pro politické strany je v tomto systému charakteristické, že spolu soutěží o tuto politickou mentalitu (Sartori 2005b: 142).

Sedmým charakteristickým znakem tohoto systému je existence nezodpovědných opozic. Giovanni Sartori vysvětluje existenci tohoto znaku v souvislosti s periferním a omezeným přístupem k vládnutí v systému polarizovaného pluralismu. Periferní přístup k vládnutí znamená, že některé politické strany v systému

jsou z ú asti na vládnutí dlouhodob vylou eny (antisystémové strany). Na vlád se tedy podílí po ád stejné, prosystémov orientované politické strany pouze v jiných kombinacích (Sartori 2005b: 144). Z toho plyne d vod, pro v t chto systémech existují nezodpov dné opozice. Politické strany se chovají zodpov dn v p ípad , fle se ze svých in musí zodpovídat nebo naplnit sliby, které daly. Pokud je ov-em n jaká politická strana z vládnutí vylou ena a své sliby tedy z logiky v ci plnit nemusí, není d vod, pro by se m la chovat zodpov dn .

Poslední charakteristikou systému polarizovaného pluralismu je podle Sartoriho politická sout fl, která v tomto systému probíhá. V t chto systémech se nesetkáme s tradi ní sout flivou politikou, která je charakteristická jak p ítomností více nefl jedné politické strany, tak alespo minimem poctivé sout fle, která probíhá podle ur ítých pravidel. Politická sout fl v systému polarizovaného pluralismu je naopak charakteristická p íli-ným slibováním a nekalou sout flí (Sartori 2005b: 145ó146).

Pokud shrneme p edchozí charakteristiku - systém, který se vyzna uje antisystémovými politickými stranami, odst edivými tendencemi, nezodpov dnou opozicí a nekalou politickou sout flí, jist nem fle být vhodný pro politicky organizovanou spole nost. Podle Sartoriho vede neúm rná a ideologická politika t chto systém k jejich selháním. To neznamená, fle se dané systémy musí zákonit rozpadnout; je pro n v-ak obtílné p ekonávat krize (Sartori 2005b: 146).

5.7 Atomizovaný stranický systém

Posledním typem, který p edstavuje Giovanni Sartori ve své typologii stranických systém , je atomizovaný stranický systém. Tomuto typu stranického systému nev nuje ve své práci v t-í pozornost; zmi uje jej spí-e pouze okrajov . Tento systém vymezuje jako zbytkovou t ídu, kde po et politických stran v systému nehraje roli. Po etní kritérium se v souvislosti s tímto systémem stává bezvýznamným, jelikofl takovéto systémy je-t nepro-ly stadiem strukturální konsolidace. Existenci atomizovaného systému p irovnává ve své ekonomické analogii k atomizované konkurenci, cofl v p eneseném významu znamená, fle existující politické strany v tomto systému mají natolik vyrovnané pozice, aby nemusely brát p í sledování svých cíl ohledy na fládné jiné politické strany (Sartori 2005b: 131).

5.8 Shrnutí Sartoriho typologie

Jak jsme si ukázali výše, jako základ pro Sartoriho typologii stranických systémů slouží zjištění polohy relevantních politických stran, které se v systému nacházejí. Počet těchto stran totiž určuje formát stranického systému, který je podle Sartoriho důležitý, jelikož obsahuje mechanické predispozice a má v sobě systémové tendence (sklony). To znamená, že formát stranického systému do jisté míry ovlivňuje celkové reálné fungování stranického systému⁶.

Aby mohl Giovanni Sartori přidat správný typ stranického systému k jeho správnému formátu, vyvíjí druhé kritérium své klasifikace, čímž je ideologická vzdálenost jednotlivých politických stran v systému. Aplikace ideologické vzdálenosti je však spojena s předpokladem, že soutěž mezi politickými stranami v systému probíhá jednorozměrně a na pravolevé ose, což je relativně zjednodušující⁷. Tímto ovšem relevantní politické strany umístíme na tuto pomyslnou pravolevou osu, umocníme tím měření jejich ideologické vzdálenosti a určení správného vztahu mezi formátem a typem stranického systému.

6 Kritika Sartoriho typologie stranických systémů

Giovanni Sartori je jedním z nejuznávanějších politologů dnešní doby a vytvořil nejspíše jednu z nejpropracovanějších typologií stranických systémů, jež je oceňována širokou akademickou obcí a mnozí autoři z ní píjí v svém výzkumu vycházejí. Ani přes to se však Sartoriho typologie nevyhnula jisté kritice a mnozí autoři polemizují jak s některými jeho předpoklady, ze kterých píjí v svém výzkumu vychází, tak se závěry, ke kterým došel. Proto by bylo jistě dobré seznámit se s některými kritickými názory na Sartoriho práci, abychom si mohli o jeho typologii stranických systémů utvořit komplexnější obraz.

⁶ Toto pravidlo však platí pouze v případě, že fragmentace politických stran v systému je důsledkem ideologického třepení. Giovanni Sartori sám uvádí, že šlo by spíše o korespondenci s typem jen za podmínky, že počet stran (fragmentace) se liší v souladu s pravolevým rozložením názorů (ideologická vzdálenost), zatímco strany se nedělí jenom podle ideologické pravolevé dimenze, ale také podle jiných: náboženské, etnické, atd. (Sartori 2005b: 288).

⁷ Pokud bychom relevantní politické strany umístíme na pravolevou osu, dopustíme se tak velkého zjednodušení stranické soutěže, toho si je vědom i Giovanni Sartori. Tento svůj zjednodušující předpoklad však obhajuje tvrzením, že pravolevá osa představuje nejvýznamnější prostor pro mezistranickou soutěž. Více v Sartori 2005b: kapitola 10 a kapitola 11.

I v českém akademickém prostředí se najdou autoři, kteří se Sartorim polemizují. V následujících částech představíme názory několika významných českých autorů, a to Petra Fialy, Maxmiliána Strmisky a Miroslava Nováka, kteří se zaměříme hlavně na zajímavou polemiku Fialy a Strmisky, která je velice komplexně popsána v jejich společné knize *Teorie politických stran*.

6.1 Polemika Miroslava Nováka

Miroslav Novák polemizuje se Sartorim hlavně, pokud se jedná o pojetí bipolarity. Jak bylo již výše uvedeno, Giovanni Sartori rozlišuje mezi formátem a typem stranických systémů, což Miroslav Novák oceňuje a v tomto ohledu se Sartorim souhlasí. To v něm se jejich odborné názory ovšem rozcházejí je pojetí bipolárních systémů, kde Miroslav Novák přiklání k jeho širšímu pojetí. Oproti Sartorimu řadí Novák do bipolárních systémů kromě istého bipartismu i bipolární multipartismy (Novák 1997: 86).

Tento rozdílný pohled je zapříčiněn odlišným pohledem obou autorů na bipolární multipartismy. Giovanni Sartori nazírá na bipolární multipartismy jako, například stranického systému umírněného pluralismu, který se vyznačuje oproti dvoustranickému systému existencí koaličních vlád a může se v něm vyskytovat relevantní státní strana nebo skupina stran.

Oproti tomu Miroslav Novák chápe bipolární multipartismy jako stranický systém, ve kterém jdou do voleb stabilně utvořené aliance s přesným společným předem určeným programem, který pak aplikují v parlamentu a svým fungováním se blíží bipartistickému mechanismu. Navíc podle jeho názoru z podstaty bipolárního uspořádání je v tomto systému vyloučena existence státní strany. Vzhledem k těmto okolnostem představuje Novák své širší pojetí bipolárního systému v obecnější kategorii, kam (jak již bylo zmíněno) řadí jak bipartistické stranické systémy, tak bipolární multipartistické systémy; přitom se domnívá, že spojnicí mezi těmito stranickými systémy je jejich podobná logika fungování (Novák 1997: 81-86).

Při formulování své obecnější kategorie bipolárních systémů zohledňuje Miroslav Novák především podobný mechanismus fungování těchto systémů. Naproti

tomu Giovanni Sartori představuje přístup, který díky zohlednění více faktorů poskytuje jinou možnost přesnější klasifikace.

6.2 Kritika Petra Fialy a Maxmiliána Strmisky

Dalším autorem, který poukazuje na slabé stránky typologie stranických systémů tak, jak ji představil Giovanni Sartori, je v českém prostředí především Maxmilián Strmiska ve druhé části knihy *Teorie politických stran*, kterou vydal spolu s Petrem Fialou.

Maxmilián Strmiska poukazuje na nutnost reflexe klasických konceptů týkajících se typologií stranických systémů. Jeho záměrem však není radikálně zpochybnit tyto klasické koncepty. Je však důležité uvědomit si, že typologie stranických systémů se nevyvíjí pouze na základě okolností uvnitř těchto systémů, ale že na tento vývoj mají značný vliv i změny vnějších faktorů. Jinak řečeno, typologie stranických systémů se musí nezbytně měnit spolu s tím, jak se mění stranicko-politické uspořádání a problémy, se kterými se musí vypořádat⁸.

S ohledem na tyto předpoklady provádí Strmiska analýzu dosud nejvlivnějších pojetí polarizovaného pluralismu, umírněného pluralismu, bipartistického systému a systému predominantní strany, jak je představil Giovanni Sartori.

6.2.1 Polarizovaný pluralismus

Základní nedostatek Sartoriho pojetí konceptu polarizovaného pluralismu vidí Strmiska v absenci vymezení systému politických stran, tedy jasně definování toho, co je a co jím není stranickým systémem. Díky této absenci jasné definice si můžeme uveřejnit některých charakteristických prvků stranického systému polarizovaného pluralismu, jak je uvádí Giovanni Sartori, považovat, že jsou příznačné spíše pro stranicko-politickou obec, nikoli pro stranický systém. Z tohoto pohledu tedy Strmiska nesouhlasí s pouštěním polarizace ve veřejného mínění a strukturace politické obce jako s charakteristickými znaky daného stranického systému. Domnívá se, že se v těchto

⁸ Strmiska vymezuje v tomto kontextu tyto okruhy problémů, se kterými se soudobé teorie stranických systémů musejí vypořádat. Tyto problémy jsou totiž vlna demokratizace, která výrazně rozšířila počet kompetitivních stranických systémů; za druhé, změny v tradičních stranických systémech; za třetí, význam sub-státních stranických systémů a v neposlední řadě zpochybnění šamozřejmých konceptů výzkumu stranických systémů, jež sebou přináší konec Studené války (Fiala - Strmiska 1998: 140-145).

p ípadech nejedná prvotn o rysy soustavy politických stran. Stejn kritizuje i vyuffívání politiky p íli-né licitace a nespln ní slib jako charakteristický znak polarizovaného pluralismu. Takovéto praktiky jsou p ízna né i pro jiné stranické systémy, kde jsou sou ástmi populistické praxe (Fiala - Strmiska 1998: 1496151).

Jinou spornou otázkou, kterou se Maxmilián Strmiska zabývá, je Sartoriho zam ení na spojitost typu polarizovaného pluralismu a formátu extrémního pluralismu. Je pouffíváno pro nalezení stranických systém slouffících, jeff jsou explicitními p íklady polarizovaného pluralismu. Strmiska se v-ak domnívá, fle k ur ení t chto p íklad lze p ístupovat jinak, neff to u inil Giovanni Sartori. Giovanni Sartori nejprve vybral n kolik stranických systém , jeff se alespo blíffily formátu extrémního pluralismu. Afl následn zkoumal, do jaké míry a jestli v bec, tyto systémy vykazují známky polarizace. Maxmilián Strmiska v-ak p íná-í alternativní p ístup výb ru on ch explicitních p íklad polarizovaného pluralismu, který by byl primárn založen na hledání charakteristických znak polarizace v t chto stranických systémech (Fiala - Strmiska 1998: 1526153).

Maxmilián Strmiska p í své analýze konceptu polarizovaného pluralismu kritizuje Sartoriho p ehnaný d raz na symetrii, coff povafluje za zcela zjevnou slabinu tohoto konceptu. Giovanni Sartori povafluje jako nezbytnou podmínku fungování polarizovaného pluralismu existenci minimáln dvou antisystémových stran, pohybujících se na opa ných pólech stranického systému, coff prakticky umofl uje tripolární podobu tohoto stranického systému. Tyto dv podmínky v-ak pro definování a fungování polarizovaného pluralismu nejsou nezbytné. Co se týká antisystémových politických stran a jejich p sobení na stranický systém polarizovaného pluralismu, není podle Strmisky d leffitý jejich po et, ale velikost jejich voli ského potenciálu. Zablokovat alternaci vládních stran, aby byla vylou ena jiná neff periferní obm na vládních stran, m fle i jedna antisystémová strana, za p edpokladu, fle disponuje dostate ným voli ským potenciálem (Fiala - Strmiska 1998: 170).

Pokud tedy p ípustíme, fle v systému polarizovaného pluralismu je moffná existence jen jedné antisystémové politické strany, zpochybníme tak i tripolární

uspořádaní, jako jeden z charakteristických znaků tohoto stranického systému, připomíná Sartori předpokládá existenci dvou antisystémových pólů a jedno prosystémového pólu, který obsahuje vládní politické strany. S tímto zpochybním tripolarity se pojí i kritika zjednodušeného pojetí stranického systému a představy odstředivých tendencí v daném stranickém systému, se kterými operuje Giovanni Sartori. Jeho vágní definice stranického systému je založena právě na předpokladu, že je v systému umístěn mezi dva antisystémové póly. Navíc Strmiska podotýká, že Giovanni Sartori nepřináší žádné závažné argumenty, které by dokazovaly, že existence stranického systému spočívá ve stranickém systému odstředivými tendencemi a mohl by se tak jednat o jeden z charakteristických znaků polarizovaného pluralismu (Fiala - Strmiska 1998: 170-171).

6.2.2 Umírněný pluralismus

Další složkou Sartoriho typologie, kterou připomíná své analýze podrobuje Maxmilián Strmiska značí kritice, je právě stranický systém umírněného pluralismu. Celkově se Strmiska domnívá, že koncepce umírněného pluralismu tak, jak je vyložena v typologii Giovanni Sartoriho, je značně mezerovitá a nedokonalá, a její deskriptivní potenciál se jeví značně omezený (Fiala - Strmiska 1998: 195).

Jednou z věcí, kterou podrobuje Strmiska kritice, je Sartoriho předpoklad o struktuře stranické soutěže v systému umírněného pluralismu. Giovanni Sartori předpokládá, že bipolární struktura zůstává v podstatě zachována i v systému, který obsahuje tři až pět relevantních stran (Fiala - Strmiska 1998: 187). V souvislosti s touto premisou analyzuje Strmiska možné vícestranické systémy, jež spadají do formátu omezeného pluralismu, připomíná dochází k odlišným závěrům.

Co se týká třístranických soutěživých systémů, připomíná Giovanni Sartori vlivy dvoupólovou konfiguraci tohoto systému, která se sice může vyskytovat ve třech variantách, vlivy se však řídí logikou šesti strany versus jedna strana. Tento Sartoriho model však předpokládá, že všechny dané politické strany mohou navzájem spolupracovat a navíc nikdy nemůže nastat situace, kdy budou tyto politické strany stát

věchny proti sob⁹. Podle Strmisky jsou však oba tyto předpoklady sporné a především v teoretické rovině nelze předem vyloučit existenci tripartismu, a byť jeho existence byla velice křehká (Fiala - Strmiska 1998: 187-189).

U těchto stranického systému předpokládal Giovanni Sartori existenci bipolárního uspořádání. Sartori nahlížel totiž na tyto stranické systémy jako na pouhé zdvojené dvoustranické schéma, kterým být ovšem nemusí. V takto pojetém stranickém systému bude tedy podle Sartoriho soutěž mezi politickými stranami probíhat šdva na dva. Jak ovšem Strmiska upozorňuje, takovéto schéma mezistranické soutěže je možné, avšak opět pouze jen jako jedna z alternativ. V souvislosti s tím poukazuje také Strmiska na fakt, že Giovanni Sartori předem vyloučuje existenci středové strany, respektive pólu ve stranickém systému. K tomu bychom ovšem mohli předpokládat, že stranický systém a priori vyloučuje existenci středového pólu, musíme předložit dostatečně přesvědčivé argumenty, což však Sartori neudělal (Fiala - Strmiska 1998: 189-193).

Giovanni Sartori ve své typologii uvedl před relevantních politických stran jako mezní počet, který se v systému umírněného pluralismu může vyskytovat. Takovýto počet politických stran v systému může podle Sartoriho umožnit přechod od centripetální k centrifugální stranické soutěži. Jelikož jsou v takovém systému od sebe krajní politické strany umístěny dostatečně daleko, představují dva odlišné póly a navíc i střed se zde stává samostatným pólem. Takto pojetý stranický systém by tedy podle Strmisky odkazoval spíše k polarizovanému pluralismu než k pluralismu umírněnému (Fiala - Strmiska 1998: 193-194).

S ohledem na výše uvedené problémy Sartoriho pojetí umírněného pluralismu se Strmiska domnívá, že je zpochybněn i jeden z hlavních předpokladů Sartoriho teorie. Samotné určení mnohastranického formátu nemá tak velký rozlišující potenciál, jaký Giovanni Sartori předpokládal, a nutně s sebou přináší potřebu brát v úvahu možnosti uplatnění různých mechanismů fungování mnohastranických systémů (Fiala - Strmiska 1998: 194-195).

---

⁹ To znamená, že tyto tři politické strany vytvoří systém tripolárního tripartismu.

6.2.3 Dvoustranický systém

Za hlavní slabinu v Sartoriho pojetí dvoustranického systému, považuje Strmiska zjevný nesoulad ve vymezení relevantních stran u dvoustranických a mnohastranických soustav. Ve dvoustranických systémech považuje Sartori za relevantní stranu takovou stranu, která má vládní potenciál a je schopna vytvořit jednobarevnou vládu. Stejnou logiku poítání relevantních politických stran však Giovanni Sartori neuplatňuje v souvislosti se systémem predominantní strany. Ten by se podle výše zmíněného pravidla měl pojit s jednostranickým formátem. Ostatní politické strany v systému nejsou schopny hlavní stranu zabránit v sestavování jednobarevných vlád a jsou tedy irelevantními částmi systému. Systém predominantní strany však ve své typologii Sartori s vládním výlučným formátem nespojuje. Tato inkoherece v Sartoriho poístupu do značné míry přispívá k narušení vnitřní logické soudržnosti této typologie (Fiala - Strmiska 1998: 211).

Proto se lze domnívat, že se Giovanni Sartori při svém vymezení formátu dvoustranického systému zmýlil a jeho definice se měla týkat spíše mechanismu fungování systému. Maxmilián Strmiska přichází s reinterpretací převodní Sartoriho definice, která umožní vyřešit danou inkohereci. Tato reinterpretace spoívá ve flexibilnějším pojetí dvoustranického systému, které umožní (za určitých podmínek) jeho spojení s vícestranickým formátem, protože definici dvoustranického formátu vztahuje na mechanismus jeho fungování. Jinak řečeno, dvoustranický mechanismus předpokládá existenci dvou hlavních politických stran, ale nevylučuje přítomnost jiných menších stran (Fiala - Strmiska 1998: 212-214).

Jedním z problémů, kterých se Strmiska ve své práci mimo jiné dotýká, je vztah mezi bipartismem a bipolaritou v Sartoriho typologii stranických systémů. Maxmilián Strmiska zde předkládá otázku, zda musí opravdu nezbytně bipartismus představovat bipolární rozdělení daného stranického systému. Pokud hovoříme o polaritě stranických systémů, znamená to, že mezi jednotlivými politickými stranami předpokládáme dostatečnou ideologickou vzdálenost, díky níž jsou strany dostatečně vyhraněny, a je-li je od sebe dostatečně rozdělují. Giovanni Sartori však ve svém pojetí bipartismu s velkou ideologickou vzdáleností politických stran nepočítá. Naopak

p edpokládá, že ideologická vzdálenost hlavních stran ve dvoustranickém systému bude malá. To by ovšem mohlo znamenat, že jsou si takovéto strany natolik blízké, aby ve skutečnosti nepředstavovaly plnohodnotné póly. Tyto Sartoriho předpoklady o ideologické blízkosti stran a dostředivosti stranické soutěže v bipartismu, zpochybňují existenci bipolárního uspořádání. Navíc Giovanni Sartori naprosto opominul možnost existence středového pólu (Fiala - Strmiska 1998: 214-216).

6.2.4 Systém predominantní strany

Systém predominantní strany považuje Maxmilián Strmiska za velice osobitou část Sartoriho typologie, která v ní představuje do jisté míry ať cizí prvek, který hned na kolika způsobech narušuje koherentnost celého Sartoriho schématu.

Pro Sartoriho je v celé jeho teorii klíčový vztah mezi formou relevantních stran v systému a typem systému. Ovšem typ systému predominantní strany nemá žádný protějšek mezi formáty stranických systémů a může být tedy přiřazen k jakémukoli druhu vícestranického formátu. Tato okolnost činí předchozí vztah mezi formátem a typem systému, jenž je pro Sartoriho koncept klíčový, zcela nepodstatným. Dokonce i důležitost druhého významného Sartoriho kritéria, ideologické vzdálenosti mezi relevantními stranami, se s přihlédnutím k vymezení a charakteristice systému predominantní strany stává irelevantní. S ohledem na tato fakta tvrdí Maxmilián Strmiska, že při definování tohoto typu stranického systému nepoužil Sartori stejná kritéria jako u charakterizování mechanismů ostatních stranických systémů. Proto bychom mohli na tento typ stranického systému pohlížet jako na pomocnou kategorii Sartoriho typologie. Samotné zařazení tohoto typu stranických systémů jako svébytného a rovnocenného modelu do Sartoriho typologie pouze zvýrazňuje mezerovitost logiky, na které Sartori celé své schéma vystavil (Fiala - Strmiska 1998: 227-228).

6.3 Kritika Paula Penningse

Kritika typologie stranických systémů Giovanni Sartoriho se však neomezuje pouze na české prostředí. Výhrady k ní představují i mnozí zahraniční autoři. Závěrečně představíme jednoho z hlavních autorů kritiky Sartoriho teorie, Paula Penningse.

Penningsova kritika provedení Sartoriho typologie stranických systémů se týkala především neprospěšných stranických soutěží (Evans 2002: 155). Penningse vyvolal při své kritice dvou empirických ukazatelů, volatilitu a polarizaci. Jejich změny následně pozoruje v průběhu deseti let 20. století. Při sledování změn volatility vychází Penningse z vlastní hypotézy týkající se Sartoriho typologie. Penningse domnívá, že Sartoriho typologie s největší pravděpodobností odpovídá u více polarizovaných stranických systémů vysokou volatilitu, jelikož tyto stranické systémy jsou nestabilní. Při svých pozorováních zjistil, že stranické systémy dominantní strany disponují vyšší mírou volatility, v polarizovaných systémech je míra volatility o něco nižší a ve dvoustranických systémech zůstává míra volatility stabilně nízká stejně jako v systémech umírněného pluralismu. Na základě těchto výsledků jsou podle Penningse zpochybněny provedení Sartoriho předpoklady. Sartori však ve své práci fládně předpokládá vysoké nebo nízké volatility u jednotlivých typů stranických systémů neuvádí. Stejně pozorování provádí Penningse i u druhého ukazatele. Po vyhodnocení údajů, dochází k závěru, že u stranických systémů dominantní strany se vyskytuje nejvyšší míra polarizace, naproti tomu v polarizovaných stranických systémech byla míra polarizace nejnižší. V umírněných pluralismech a dvoustranických systémech došlo k nárůstu polarizace od 60. let. Na základě těchto zjištění odmítá Penningse Sartoriho předpoklad, že rozdílné stranické systémy vykazují vyšší míru polarizace než homogenní systémy, a také Sartoriho domněnku o dostředivých soutěživých tendencích ve dvoustranických systémech a umírněných pluralismech (Evans 2002: 157-160).

7 Závěr

Giovanni Sartori je dnes celým světem považován za velkou osobnost politologie a díky jeho úspěchům na poli vědy mu byla udělena mnohá významná ocenění. Svým výzkumem výrazně ovlivnil nejednu oblast politické vědy. Jeho úvahy o demokracii, především o rozporu mezi ideálem a reálným fungováním demokracie, považují za velice přínosné. V současné době, kdy demokratická zřízení procházejí krizí dle všeho, bychom si mohli uvědomit, že ideály v praxi nemohou existovat. I Sartoriho pohled na problematiku multikulturalismu je stále velice aktuální. Právě v aktuálnosti, kterou si jeho práce stále zachovává, vidím jeden z velkých přínosů politické vědy.

Avšak nejspíše nejdůležitějším počinem jeho vědecké kariéry bylo dílo *Parties and Party Systems*. V této knize představuje Giovanni Sartori nový přístup k typologii stranických systémů, která byla velmi přínosná pro politickou vědu hned v několika aspektech.

Jedním z přínosů tohoto Sartoriho díla je minimální definice politické strany, kterou zde představuje. Do té doby měla politická věda potíže s definováním tohoto pojmu, jelikož se jeho význam mění v závislosti na místě a době. Sartori proto navrhuje minimální definici, podle které mohou být popsány všechny politické strany bez ohledu na výše zmíněné faktory. Pokud se zabýváme politickými stranami, je Sartoriho nesporným přínosem také vytvoření kritérií pro hodnocení relevantnosti politických stran. Relevantní politické strany jsou totiž jediné, které mají vliv na podobu stranického systému; proto je nutné umět je označit.

Sartoriho typologie stranických systémů je inovativní hlavně díky vyústění ideologického kritéria při vytváření jednotlivých typů stranických systémů. Nežli Sartori připojil kritérium ideologické vzdálenosti, byly stranické systémy rozdělovány pouze na základě početního kritéria. To ovšem vedlo k tomu, že všechny vícestranické systémy byly zařazovány do stejné kategorie.

V jeho typologii si také musíme povšimnout nového typu stranického systému. Giovanni Sartori zavádí stranický systém predominantní strany, na které demonstruje,

ře všechny systémy s dlouhodobou péevahou jedné politické strany nemusí být nutné systémy nesout řívé.

A je jeho typologie v řízných směrech kritizována, z stává pravdou, ře v této oblasti doposud neexistuje jiné dílo, které by se mohlo vyrovnat nebo svou zpracovaností péed říit typologii Giovanni Sartoriho. Osobně však souhlasím s názory volajícími péo revizi klasických teorií stranických systémů, do nichř se jíř Sartoriho dílo bezpochyby řadí. Jak uvádí Petr Fiala a Maxmilián Strmiska, od doby, kdy Giovanni Sartori péedstavil svou typologii stranických systémů, nastaly v prost ředí stranických systémů změny, které by měly být teoriemi reflektovány.

8 Seznam použitých literatury a pramen

Collier, David a Gerring, John eds. (2009). *Concepts and Method in Social Science: The Tradition of Giovanni Sartori* (New York a London: Routledge).

Evans, Jocelyn A. J. (2002). In Defence of Sartori. Party System Change, Voter Preference Distributions and Other Competitive Incentives. *Party Politics* 8 (2), s. 155-174.

Fiala, Petr a Strmiska, Maxmilián (1998). *Teorie politických stran* (Brno: Barrister & Principal).

Fundación Príncipe de Asturias (2005). *Giovanni Sartori a social sciences 2005* (<http://www.fpa.es/en/prince-of-asturias-awards/awards/2005-giovanni-sartori.html?texto=trayectoria&especifica=0>, 25.3.2013).

Joseph, Lawrence B. (1981). Democratic Revisionism Revisited. *American Journal of Political Science* 25 (1), s. 160-187.

Kopecký, Lubomír (2005). Politické strany a stranické systémy ve srovnávací a teoretické perspektivě. In: Strmiska, Maxmilián ed., *Politické strany moderní Evropy* (Praha: Portál), s. 96-112.

Kopecký, Lubomír (2007). Elity a demokracie. In: Hlouček, Vít a Kopecký, Lubomír, *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřítel a perspektivy demokracie* (Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity), s. 149-175.

Kubát, Michal (2007). Stranické systémy. In: Cabada, Ladislav a Kubát, Michal a kolektiv, *Úvod do studia politické vedy* (Plzeň : Aleš Konečný k.s.r.o.), s. 229-248.

Novák, Miroslav (1997). *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia* (Praha: Sociologické nakladatelství).

Novák, Miroslav (2006). Giovanni Sartori. *Ceska Revue* 6 (7), s. 24-25.

Novák, Miroslav (2011). Strany a stranické systémy. In: Novák, Miroslav et. al., *Úvod do studia politiky* (Praha: SLON), s. 54-59.

Pasquino, Giafranco (2005). The political science of Giovanni Sartori. *European Political Science* 2005 (4), s. 33-41.

Reshaur, Kenneth (1998). The Theory of Democracy Revisited by Giovanni Sartori. *Canadian Journal of Political Science* 21 (2), s. 428-429.

Šichová, Blanka (2006). *Přehled moderních politologických teorií. Empiricko-analytický přístup v současné politické vědě* (Praha: Portál).

Sartori, Giovanni (1993). *Teória demokracie* (Bratislava: Archa).

Sartori, Giovanni (2005a). *Pluralismus, multikulturalismus a p íst hovalci. Esej o multietnické spole nosti* (Praha: Doko án).

Sartori, Giovanni (2005b). *Strany a stranické systémy: Schéma pro analýzu* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).

9 Résumé

The thesis presents one of the most important politics scientist of 20. century, Giovanni Sartori. Aim of my thesis contribute in the least partial coherent image about contribution and influence of this meaningful and noted research worker present politics science. The first part presents his life and professional successes. Further on is aim at his meaningful works in sphere of theory of democracy and multiculturalism phenomenon. The greatest attention in my work devote to typology of Sartori partial system, like one of his best known work in political science. Final part presents criticism this typology of Sartori in the inland and external area.